

COVID-19: Sorun Küresel Çözüm Ulusal Mı ? - Murat Çemrek

gazeteler tutuklamış dünya kelimesini
o dünyadan, o şiiirden öcalmalı demektir
Ölüm gelir, ölüm duygusuna karşı saygısız

İsmet Özel, "Esenlik Bildirisi," 1973

Peşrev: Acaba?

İnsanlık olarak kelimenin tam anlamıyla bir krizden geçiyoruz. XXI. yüzyılın başındaki 11 Eylül Saldırılarını gölgede bırakan COVID-19 isimli virüsten dolayı

kimi ülkelerde sokağa çıkma yasağı, kimilerinde gönüllü karantina uygulaması nedeniyle hapsedüğümüz evlerimizde hepimiz hop oturup hop kalkıyoruz. Çok da haksız sayılmayız, zira 21 Mart 2020 itibariyle 166 ülkede pozitif vaka sayısı 298 bin 393'e ve yaşamını kaybedenlerin sayısı 12 bin 755'e ulaşırken, Türkiye'deki vaka sayısı 947 olup, 21 kişi de hayatını kaybetti.

Bu rakamlar bile başlı başına korkutucuyken bu küresel salgının tıbbi sonuçları bir yana, sosyo-kültürel ve ekonomi-politik sonuçlarının daha uzun yıllar hepimizi etkisi altında tutacağı aşikâr. Klişe bir ifadeyle nur topu gibi bir miladımız var ve dünya eskisi gibi olmayacak.

İşte böylesine küresel bir sorun karşısında evvelemerde salgının hızını kesmek için ulus-devletler dışarıda sınırlarını ve/ya havaalanlarını (belirli ülkelere) kapatmaktan içeride herkese veya Türkiye'deki gibi 65+ vatandaşlarına sokağa çıkma yasağına kadar çeşitli önlemleri hayata geçirmeye koyuldular. Bu küresel sorun karşısında ulus-devletler çözüme uzak düştükçe kendilerine en fazla tavsiye niteliğinde kararlar sunabilen Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası örgütler milliyetçi çevrelerce dünden günah keçisi ilan edildi bile.

Dahası "sorun küresel çözüm ulusal" şeklinde bir motto da dillere pelesenk edildi. Böylece küreselleşmenin sonuna gelindiğine göre, şöyle fiyakalı bir mezar taşı kitabesi hiç de fena durmayacaktı özellikle lümpen milliyetçilik taraftarları için. İşbu yazı bu slogana ve temsil ettiği zihniyete karşı, sorunu büyütürken küçümseyen edasını eleştirmek mahiyetinde kaleme alınmıştır.

Küresel Soruna Ulusal Çözüm Olur Mu Hiç?

Bir çözüm, eşyanın tabiatı gereği, en azından çözmeye çalıştığı sorunun hacminde ve/ya daha kapsamlı olmalıdır. Örneğin evinizin bir odasında bir sorun olduğunda bu sorunu çözmek için kendinizi odanın bir köşesine saklamak çözüm olmadığı gibi, sorunun eve taşmaması için gerekiyorsa o odayı çevrelemek çözüm olabilir. Sorununuz ev düzeyinde ise evi çepeçevre kuşatıp sokağa taşmasını önleyerek

sorunu çözebilirsiniz, ama sorunu artık oda düzeyinde halledemezsiniz.

Elbette bir sorunu teşhis etmek için biyopsi örneğinde olduğu gibi küçük bir parça alabilirsiniz, fakat sorunun büyüklüğü ve karmaşıklığına binaen -özellikle yöntem bilim çalışanların başının belası olan örneklem sorunu nedeniyle- bu bile yanıltıcı olabilir. Bütün kriz dönemlerinde olduğu gibi otoriter hatta totaliter çözümlerin daha iyi değilse bile daha hızlı sonuçlar getireceğine dair artan inanç gönüllü evden çıkmama tedbirleri işe yaramadıkça daha militer, otoriter, hatta totaliter tedbirleri de beraberinde getiriyor. Bu tedbir artışı grafiğini ulus-devletin çözüm ortaklığına yormak, önceki reçeteleri sonuç vermedikçe ilacın dozunu arttıran doktora umut bağlamak mesabesindedir.

Buzullar çözüldükten sonra insanlık tarihi yeniden yazılabilir elbette; zira Göbeklitepe'nin keşfi en azından dinler tarihine dair bildiklerimizi sorgulamaya açtı.

Öncelikle küreselleşmeyi kabre indiren cenaze levazımatçılarına şunu sorarak başlayabiliriz: Küreselleşme neydi? [Selvi Boylum Al Yazmalım](#) filmindeki meşhur repliğe atıfla küreselleşmeyi sadece emeğe indirmeyelim lütfen. Kendimi küreselleşmeyi Coğrafi Keşifler veya Sanayi Devrimi ile başlatmak yerine, insanlık tarihi ile özdeşleştirenlerin grubunda konumluyorum. Zira insanın *Homo Erectus* olmasıyla tecelli eden hareketliliğine eşlik eden bitip tükenmez merakı, yaşadığı mekanları değiştirmesini de tetiklemiştir. Elimizdeki bugünkü bulgular itibarıyla insanoğlunun Afrika'dan çıkışıyla başlayan yolculuğu tüm gezegeni kendisi için imara açmasıyla sonuçlanmıştır. Buzullar çözüldükten sonra insanlık tarihi yeniden yazılabilir elbette; zira Göbeklitepe'nin keşfi en azından dinler tarihine dair bildiklerimizi sorgulamaya açtı. Bugün de yaşadığımız gezegenden farklı gezegenlere ulaşarak oralarda koloni kurmak gayretlerimiz ve ışık hızını aşıp daha uzak galaksilere, hatta evrenlere geçiş için solucan deliği teorisini nasıl gerçekleştireceğimize dair çabalarımız da bu merakın ve mekân değiştirme arzusunun uzantılarıdır.

Diğer taraftan küreselleşme bir süreç olarak aynı insanlık tarihindeki gibi kendi içinde geriye sarmalar ve tenakuzlardan mürekkeptir. Zira bu *flashback*'ler ve paradokslar küreselleşmenin bir süreç olarak nihayete ulaşmadığı gibi çok katmanlı yapısından kaynaklanmaktadır. Küreselleşme, şüphecilerinin atfettiği gibi yerelin, ulusalın, bölgeselin hatta uluslararasıının düşmanı değildir. Binaenaleyh küreselleşme bir düşman da değildir.

Küreselleşme, saydığımız bu katmanların dönüşüm süreçlerini de içinde barındırır. Örneğin, uluslaşma hem küreselleşmeyi oluşturan etmenlerdendir hem de küreselleşmeyle birlikte şekillenmektedir. Kısacası küreselleşme ve yerelleşme, ulusallaşma, bölgeselleşme ve uluslararasılaşma karşılıklı etkileşim içindedirler. David Harvey'in ifadesiyle küreselleşme bir 'zaman-mekân sıkışması' olarak bu sıkışmayı mümkün kılan ulaşım ve iletişim devriminin sonucudur.

Şu anda salgının dünyada giderek yaygınlaşmasıyla küresel emtia ve finans piyasaları içe kapanmanın sonucu olarak daraldıkça sadece küresel olarak değil, ulusal ve bölgesel olarak da fakirleşmekteyiz. Dahası bu küresel salgına eşlik eden Suudi Arabistan ve Rusya arasındaki petrol fiyatlandırması tahterevallisinde petrol fiyatlarının 2003 Mart'ı (ABD'nin Irak'ı işgalinin hemen sonrası) düzeyine inmesi petrol üreticileri ülkeler için bir diğer felaket senaryosunu getiriyorsa da, bir o kadar da petrol ithalatçısı ülkelerin bütçe açıkları sorununu çözüm noktasında katkı sağlayacağına benzemektedir. Kısacası piyasaların bu kadar küreselleştiği bir dünyada ulusal para değerleri, ulus-devletlerin manipülatif kaldıraçlarının çok ötesinde bir şekilde belirlenmektedir. İmam Gazali'nin 'insanlar kırk gün *zâhidâne* yaşasalar tüm pazarlar helak olurdu' ifadesinin erken kapitalizmin bile olmadığı bir dönemde söylendiğini akılda tutarsak, bugün piyasaların bu küresel salgınla bir haftada ortalama %10 değer kaybettiğini herhalde hepimiz iyi kötü fark ederiz. O zaman, af edersiniz kuzum ama, hangi sorunu sadece ulusal düzeyde çözebilirsiniz ki?

Elbette her şey başta ABD borsalarının 1987'den beri olmadığı kadar çakılması kadar kötü değil. Örneğin salgının Türkiye'deki hızını kesmek için Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı anaokulundan liseye kadar eğitim kurumları ve YÖK'e bağlı yüksek öğretim kurumları ivedilikle çevrimiçi (*on-line*) veya video yerleştirme

olmak üzere eğitim-öğretim olanaklarını devreye sokuyorlar. Bu konuda üniversitelerin ellerindeki çevrimiçi ders imkanlarından portal ve server çeşitlendirmesine kadar olabildiğince öğrenciye hizmet sunma yarışına girmeleri bir yana, burada en dikkat çekici olan harekete geçme hızı ve ivmesiydi. Evinizden çıkmadan canlı veya sisteme yüklenen dersin videosu ve ders materyalleriyle öğrencilerin eksikliğini ivedilikle çözmek yine küreselleşmenin uzantısı olarak gerçekleşti.

Herhalde sizler de fark etmişsinizdir, başta sosyal medyada olmak üzere herkesin yekdiğerine eve kapanmışlığını aşmak için film ve kitap tavsiyesi sunması küreselleşmenin ana damarlarından internetin yaygın kullanımının bir sonucu değil midir? Mesleklerin esnemesiyle zaten uzunca bir süredir evden çalışma ve bununla ilgili İngilizceden dilimize aparılan *home ofis* kavramı adeta iş yaşamının merkezine yerleşti. Elbette bazı hizmetlerin yerine getirilmesi ve ürünlerin ulaştırılması işinin bir bölümünün fiziksel olarak yapılması gerekiyor. İnsanlar giderek artan bir şekilde sanal alışverişe yönlense de o malların bulunduğumuz mekanlara ulaştırılması için hâlâ lojistik sektörünün gelişmesine ihtiyacımız var.

Sonuç Yerine

Küresel bir salgın veya başka bir sorun ulus devletleri daha fazla yardımlaşmaya götürmeyecekse o zamana insanlığın sonunu oturup beklemekten başka yapılabilecek pek bir şey kalmıyor. Öte yandan, salgının çıkış ülkesi Çin'de iki gündür yeni bir vakıa gözlemlenmezken bu ülkenin süreçte edindiği tecrübeyi paylaşmak üzere şu an hastalığın pençesindeki sembol ülke haline gelen İtalya'ya tıbbi yardım ve doktor sevkiyatında bulunması meselenin en azından uluslararası ölçekte çözülebileceğini göstermektedir.

O zaman başlıkta sorduğum soruyu izahtan vareste cevaplayım: Sorun küreselse çözüm de küreseldir. Dahası küreselleşme, bir süreç olarak, ülkeler sınırlarını kapattı diye ortadan kalkmayıp, o sınırları farklı yöntemlerle aşarak varlığını güçlendirmektedir.

Prof. Dr. Murat ÇEMREK, Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Lisansını ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Yüksek Lisans ve Doktorasını Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde doktora sonrası araştırmasını da Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Enstitüsü'nde tamamlamıştır. Küreselleşme, Türk Dış Politikası ve Ortadoğu çalışma alanlarıdır.